

JAK POMÓC DZIECKU W SYTUACJI KRYZYSOWEJ

dr Natalia M. Ruman

W każdym kryzysie ukryta jest szansa

(E. Tolle)

*Ponoć kryzys jest wartością jeśli tylko potrafimy wyciągnąć z niego wnioski
i zmienić coś w naszym życiu*

(D. Wachnicka)

Kryzys może stać się dla nas okazją do rozważenia i zmiany naszej sytuacji, do próby zrozumienia drogi, która doprowadziła nas tu, gdzie jesteśmy, i do zastanowienia się nad tym, co możemy zrobić, aby zmienić kierunek, w którym podążamy. Kryzys może otworzyć przed nami autentyczną szansę zyskania "nowej wiedzy" i wytyczenia nowych granic poznania o rzeczywistych konsekwencjach dla przebiegu przyszłych dociekań i dyskusji

(Zygmunt Bauman)

*Najlepsze lata Twojego życia to te, kiedy postanowisz wziąć
odpowiedzialność za własne problemy*
(A. Ellis)

PLAN

1. Kryzys w szkole – wprowadzenie w temat
2. Problemy z koncentracją
3. Repetent
4. Żałoba
5. Trudne emocje
6. Pomysły, ćwiczenia, inne (w trakcie)

SZKOŁA JAK DOM?

Dom, który niczemu nie służy

Miłosierdzie – Egoizm – Dzielenie się

Pewien nędzarz zastukał do drzwi jednego z domów, żebrząc o kawałek chleba. Gospodarz przyjął go jednak bardzo napastliwie:

- Czy ty sobie wyobrażasz, że będę szukał dla ciebie chleba? Czy ty myślisz, że mój dom to piekarnia?
- Ofiaruj mi więc – poprosił żebrak – chociaż trochę tłuszczu.
- O ile mi wiadomo – odpowiedział gospodarz – nad moim domem nie wisi szyld, że to sklep rzeźniczy.
- Daj mi przynajmniej garstkę mąki!
- A gdzież tu widzisz skrzydła młyna?
- No to chociaż szklankę wody!
- A rzeka też tu nie płynie! Na te słowa żebrak spuścił spodnie i załatwił swoje potrzeby na progu domu.
- Co ty wyczyniasz? – wrzasnął zgorzony gospodarz.

– Jeśli nie ma tutaj nic do jedzenia ani picia, to jak mogliby tu mieszkać ludzie? Wnioskuje zatem, że to rudera, która może posłużyć za dół kloaczny – odpowiedział żebrak.

Bajka mistycznego poety perskiego Rumi (1207-1273), założyciela bractwa tańczących derwiszy

W pracowni filozofa

Oto, z jaką odprawą spotkał się gospodarz domu! Bo też co wart jest człowiek niezdolny do miłosierdzia ani do dzielenia się? Czy jest on godzien miana człowieka?

KRYZYS

1. «sytuacja, w której jakiś konflikt staje się tak poważny, że grozi wybuchem wojny, zmianą rządu lub innym radykalnym rozwiązaniem»
2. «załamanie się procesu wzrostu gospodarczego i regres w rozwoju ekonomicznym państwa»
3. «**stan zniechęcenia i utraty motywacji do życia i pracy**»
4. «zachwianie jakiegoś systemu wartości lub pozycji czegoś»
5. «najcięższy, przełomowy moment w przebiegu choroby»

Słownik języka polskiego PWN

Sytuacja kryzysowa to zdarzenie nieprzewidziane, zwykle występujące nagle i wymagające zastosowania nowych sposobów radzenia sobie, gdyż dotychczasowe okazują się niewystarczające (Czabała, 2015).

Zdarzenie to jest przeszkodą w realizacji celów życiowych i w konsekwencji budzi silne emocje (deprywacja potrzeb).

Najczęściej skutkiem kryzysu jest utrata równowagi emocjonalnej przez osobę, która go doświadcza, a co za tym idzie jej trudność w poznawczym i społecznym funkcjonowaniu oraz pojawiające się dolegliwości somatyczne.

Człowiek zdaniem Karla Jaspersa zawsze znajduje się w jakichś sytuacjach: nie może żyć bez walki, dotyka go cierpienie, nie może uniknąć wzięcia za siebie odpowiedzialności, żyje w horyzoncie śmierci.

W odniesieniu do egzystencji, sytuacje graniczne są ostateczne i nieprzekraczalne poznawczo. Są jak mur, który napotykamy przed sobą i o który się rozbijamy, nie mogą one zostać zmienione przez nas, a jedynie ujawnione.

Sytuacje graniczne ukazują kruchość ludzkiej egzystencji. Zmuszają człowieka do weryfikacji postaw i namysłu nad własnym położeniem. Sytuacje graniczne są obszarem, w którym może dokonać się pełne urzeczywistnienie człowieka. Przyjęta postawa względem nich, sposób, w jaki się ich doświadcza, jest decydująca dla jego istoty.

Problematykę sytuacji granicznych można określić mianem kryzysu. Termin „kryzys” można rozpatrywać dwuaspektowo. Najczęściej kryzys budzi skojarzenia negatywne. Jawi się jako trudność, zagrożenie, dramatyczne zwroty. Jednak według znaczeń słów, od których termin kryzys pochodzi, kryzys oznacza równocześnie przełom, decydujące zmiany, wybór, znalezienie rozwiązania, interpretację itp.

Podanie jednoznacznej definicji rozumienia terminu „kryzys” jest bardzo trudne, wręcz niemożliwe. Termin ten jest używany w wielu dziedzinach życia, nauki – tym samym może być używany w różnym znaczeniu.

Według słownikowych definicji kryzys to:

- Punkt zwrotny na lepsze lub gorsze;
- Znaczące emocjonalnie zdarzenie lub radykalna zmiana statusu w życiu człowieka
- Chwila, gdy decyduje się, czy dana sprawa lub działanie będzie postępować dalej, ulegnie modyfikacji czy też zostanie zakończone;
- Stan cierpienia z towarzyszącymi uczuciami zagrożenia i lęku, przeżywanymi w związku z wyżej wymienionymi zdarzeniami

W literaturze dotyczącej kryzysu wymieniane są następujące ich rodzaje:

Egzystencjalne – związane są z wnętrzem człowieka, wewnętrznymi konfliktami, lękami, obawami np. kryzys wartości, etyczny, sacrum, tożsamości, powołania, zaufania, itp.

Rozwojowe (przemiany, normatywne) – dotyczą wszystkich, występują w procesie rozwoju jednostki, są naturalne, spodziewane. Wymagają zmiany ról i podejmowania nowych zadań. Przykładami mogą być zawarcie małżeństwa, ukończenie szkoły, odejście z domu, emerytura, urodzenie dziecka, zmiana kierunku kariery itp.

Sytuacyjne (traumatyczne, losowe) – występują nagle, niespodziewanie w wyniku zdarzeń zewnętrznych np. zdrada, diagnoza poważnej choroby, katastrofa, śmierć, zagrożenie związku, utrata pracy.

Chroniczne - dotyczy kryzysów powstałych na skutek zastąpienia rozwiązania kryzysu przemiany wycofaniem się lub patologicznymi rozwiązaniami. Można mówić o tym rodzaju kryzysu przy kryzysie sytuacyjnym, kiedy jednostka zatrzymała się w fazie reakcji emocjonalnej.

Czesław Kupisiewicz dzieli przyczyny niepowodzeń szkolnych na:

a) **społeczno-ekonomiczne** – obejmujące całokształt względnie trwałych warunków materialnych, społecznych, kulturowych, które powodują niekorzystną sytuację życiową, np. złe warunki materialne i mieszkaniowe, rozpad struktury rodziny, niski poziom intelektualny i kulturalny rodziców, niewłaściwa postawa rodziców wobec dziecka, brak zrozumienia i zaspokojenia potrzeb dziecka;

b) **biopsychiczne** – dotyczące złego stanu zdrowia, wad fizycznych, zaburzeń w funkcjonowaniu systemu nerwowego, niedorozwoju umysłowego i innych;

c) **pedagogiczne** – tkwiące w samym procesie dydaktycznym i związane z niedoskonałą pracą nauczycieli, ich niedostatecznym przygotowaniem, popełnianiem błędów dydaktycznych, wadliwą postawą wobec ucznia czyli przyczyny zależne od nauczyciela oraz związane z niekorzystnymi warunkami obiektywnymi utrudniającymi pracę szkoły, np. przeładowanie klas nadmierną liczbą uczniów, brak pomocy dydaktycznych, czyli przyczyny niezależne od nauczyciela.

Oznaką braku sukcesu jest:

- niskie poczucie własnej wartości,
- brak wiary w swoje możliwości,
- lęk,
- niechęć chodzenia do szkoły,
- agresja w stosunku do innych, ale też siebie samego.

BRAK KONCENTRACJI UWAGI

Koncentracja uwagi jest procesem, w którym nadmiar informacji zostaje odrzucony, a do odbiorcy docierają tylko istotne informacje dotyczące danego zagadnienia.

Jakie czynniki mogą wpływać na trudności w zakresie koncentracji uwagi oprócz innych problemów. Mogą to być takie powody, jak niewyspanie, choroby przewlekłe, przyjmowane leki, dieta czy korzystanie z technologii.

Gry komputerowe mają złe oddziaływanie (agresja)

W początkowych latach życia dziecko cechuje przede wszystkim **uwaga mimowolna**. Różnica między nią a uwagą dowolną, kształtującą się po 5 roku życia, zakłada, że uwaga mimowolna pozwala koncentrować się na wyrazistych, intensywnych bodźcach otoczenia, **uwaga dowolna** zaś podlega kontroli i jest intencjonalna. Oba rodzaje uwagi zaangażowane są w większość wykonywanych przez człowieka czynności. Stąd też trudności w szkole w przypadku dzieci z problemami koncentracji uwagi przebiegają nie tylko na podłożu edukacyjnym, ale widoczne są również w sferze emocjonalno-społecznej.

Nie wszystkie powyższe trudności muszą występować u każdego dziecka. Niektóre dzieci mogą reagować tendencjami do zamyślenia się, wycofywania, „chodzenia z głową w chmurach”.

Trudności edukacyjne	Trudności społeczne	Trudności emocjonalne
Trudności z doprowadzaniem aktywności do końca.	Trudności ze skoncentrowaniem się na zabawie.	Poczucie frustracji w przypadku niepowodzeń.
„Gubienie” toku lekcji, zamyślanie się.	Problemy z przestrzeganiem reguł zabawy.	Z czasem efektem może być niższa samoocena.
Niezapisywanie zadań domowych.	Reakcje zbyt szybkie lub zbyt wolne.	Zagubienie, roztrągnięcie.
Trudności z rozumieniem i wykonywaniem poleceń.	Trudności w zabawach wymagających dokładności.	Niecierpliwość.
Problemy z wykonaniem zadań w określonym porządku i schemacie.	Trudności w czekaniu na swoją kolej.	Problem ze zgłaszaniem trudności.
Błędy wynikające z nieuwagi np. zamiana podobnych liter, pomijanie znaków interpunkcyjnych czy symboli matematycznych.	Konflikty z rówieśnikami, możliwość stania się tzw. ofiarą prowokującą.	Trudności w odraczaniu nagrody.
Trudności z ustaleniem przebiegu pracy, podzieleniem zadania na etapy i zaplanowaniem jego rozwiązania.	Zamyślanie się, spadki koncentracji uwagi, które sprawiają wrażenie ignorowania.	Mniejsza motywacja do wyłożonej pracy umysłowej.

Na podst.: A. Mikler-Chwastek, 2015.

W celu ograniczenia wstępowania trudności możemy wprowadzić kilka zmian:

- Ograniczenie ilości rozpraszających bodźców szczególnie w czasie nauki oraz przed snem.
- Ustalenie ram czasowych przeznaczonych na konkretne aktywności, np. ćwiczenie, informowanie dziecka o kolejnych etapach.
- Dzielenie zadań długich lub trudnych na etapy między którymi można zaplanować krótką, ustaloną wcześniej przerwę.
- Pomoc dziecku w planowaniu celów oraz sposobów kontrolowania zadań, np. poprzez zakreślanie najważniejszych części polecenia.

- Zachęcanie do sprawdzania siebie i samokontroli, np. poprzez wskazywanie liczby błędów w danej linijce tekstu, które dziecko musi spróbować samodzielnie poprawić (np. korzystając ze słownika).
- Dbanie o nawiązywanie z dzieckiem kontaktu wzrokowego, koncentrowanie jego uwagi, np. poprzez wcześniej ustalony sygnał.
- Stworzenie dziecku miejsca, w którym może się wyciszyć i uspokoić.

Niesprawiedliwa ocena ze strony nauczyciela pogłębia u dziecka poczucie krzywdy, braku zrozumienia dla przeżywanych problemów, a niekiedy nasila również gniew i frustrację (co z kolei może w konsekwencji doprowadzić do wystąpienia zachowań nieaprobowanych społecznie).

W postępowaniu z dziećmi z zaburzeniami uwagi zarówno w domu, jak i w szkole należy przestrzegać trzech zasad (**3 x R**):

1. **REGULARNOŚCI**, czyli działania w ustalonym rodzinnym rytmie, z unikaniem gwałtownych i radykalnych zmian, spokojnego i konsekwentnego egzekwowania ustalonych reguł, ograniczania hałaśliwych dźwięków i silnych wrażeń,
2. **RUTYNY**, czyli wykonywania określonych czynności w ściśle określonych porach dnia według tej samej kolejności i stałego schematu,
3. **REPETYCJI**, czyli nieustających powtórek wymagających dużej cierpliwości oraz wytrwałości od rodziców i nauczyciela, wielokrotnego powtarzania prostych poleceń i upewniania się, czy dziecko dobrze je zrozumiało; jest to konieczne ze względu na osłabioną u tych dzieci pamięć.

Wskazówki przydatne do pracy z dzieckiem.

1. Unikać nieskutecznych nakazów typu: uważaj, skup się, nie rozpraszaj się, nie dekoncentruj się.
 2. Dawać dzieciom więcej czasu na ukończenie zadania.
 3. Pomagać w planowaniu działań, wspierać i akceptować.
 4. Zachęcać dzieci do wspólnej pracy nad zadaniami, wyjaśniać polecenia.
- Nie porównywać wyników pracy dziecka z wynikami lub osiągnięciami innych.

Warto wprowadzać i przyzwyczajać dziecko do tzw. aktywnych metod uczenia się, czyli np. prowadzenia notatek na marginesach, podkreślania/zaznaczania fragmentów, używania tabel, schematów, map myśli, parafrazowania tekstu (lub np. instrukcji do zadań, „mówienie ich własnymi słowami”, formułowanie pytań do zagadnień szczególnie sprawiających trudność itd.).

ODSZYFROWYWANIE

ODNAJDYWANIE BŁĘDÓW W ZADANIU

ZNAJDŹ RÓŻNICE NA OBRAZKU

POŁĄCZ TE SAME ELEMENTY

NARYSUJ OBURĄCZ JEDNOCZEŚNIE PO
KROPKACH

$\parallel$	$\nparallel$	$=$	$\top$	$\neq$	$\Vdash$	$\perp$
Z	N	I	S	R	E	W

$\perp$	$\neq$	$\parallel$	$\Vdash$	$\top$	$=$	$\Vdash$	$\nparallel$

PRZENOSZENIE ZNAKÓW

CO JEST ŹŁE ODWZOROWANE

ZAKREŚL WEDŁUG WSKAZÓWEK

PRZEPISZ OD KOŃCA WYRAZ

CO NIE PASUJE W TYM CIĄGU WYRAZÓW

A	K	M
C	L	R
Z	O	N

A		
	L	R
Z		

ŻYRAFA trzecia litera od końca

ANANAS powtarzające się litery

SZKLANKA SZALIK MISKA GARNEK

KOŃ KSIAŻKA KOT ZEBRA

ZNAJDŹ CZĄSTKĘ W WYRAZACH NP. **BIO**

BIOGENEZA BORSUK BIORCA BAŚNIE
BIODRO BURZYĆ MUCHA BIOLOG
BRZOZA BIOSFERA WIADRO

REPETENT

Najbardziej dostrzegalnymi skutkami niepowodzeń szkolnych są: drugoroczność, wieloroczność, odsiew i odpad szkolny. Prócz tych powszechnie używanych terminów są też rzadziej używane, np. straty szkolne. Niepowodzeniom edukacyjnym towarzyszą negatywne emocje oraz niedostosowanie społeczne. Może się to przejawiać w postaci wagarów, zażywania używek, alienacji ucznia w nowej klasie, znużeniem na zajęciach nawet na tych, wcześniej uważanych przez ucznia za interesujące, brak wyraźnie dostrzegalnej poprawy ocen.

Cz. Kupisiewicz

Istnieje siedem faz powstawania i narastania trudności w nauce, tj.

faza pierwsza – pojawienie się drobnej, niedostrzegalnej luki w wiadomościach bez względu na przyczynę;

faza druga – narastanie kolejnych luk powodujących zaległości z danego przedmiotu; pierwsze oznaki niechęci dziecka wobec przedmiotu, próby opuszczania lekcji;

faza trzecia – dostrzeżenie opóźnienia przez nauczyciela, otrzymywanie pierwszych ocen niedostatecznych, pogłębianie się niechęci ucznia do nauki;

faza czwarta – pierwsze próby usunięcia opóźnień dzięki pomocy rodziców lub korepetytora, utrata wiary we własne siły, osłabienie ambicji dziecka;

faza piąta – otrzymywanie kolejnych ocen niedostatecznych z przedmiotu, próby ucieczki, stosowanie agresji w stosunku do nauczyciela i rodziców;

faza szósta – drugoroczność;

faza siódma – przerwanie nauki w szkole, tzw. odsiew.

Umożliwienie uczniom łączenia teorii z praktyką, wyposażenie sal dydaktycznych oraz warsztatów szkolnych w nowoczesne urządzenia, zwiększenie dostępu do nowości technicznych – wszystko to przyczyni się do rozwoju umysłowego ucznia, pobudzi w nim myślenie przyczynowo-skutkowe, zainspiruje do eksperymentowania i wcielania w życie nowych rozwiązań zadań. Uczniowie powinni mieć przez szkołę zapewnione atrakcyjne miejsca praktyk. Szkoła powinna nawiązać współpracę z bardzo dobrze prosperującymi przedsiębiorstwami lub firmami prywatnymi.

Za szczególnie uciążliwe uważa się przeładowanie i ujednolicenie programów szkolnych utrudniających indywidualizację procesu nauczania.

Istotną przyczyną niepowodzeń szkolnych są złe warunki rodzinne (sytuacja domowa).

„Samotność nawet w luksusowej oprawie jest smutna i może zniechęcić dziecko do wszelkich wysiłków”

Podstawowe przyczyny:

- zły stan zdrowia,
- zaburzenia tempa i rytmu psychoruchowego rozwoju uczniów,
- deficyty rozwojowe uczniów w zakresie funkcji: wzrokowych, słuchowych, rozwoju ruchowego, mowy, procesu lateralizacji,
- zaburzenia zachowania ucznia w szkole i w domu.

Najpełniejszą koncepcję wypracował Cz. Kupisiewicz, który zaproponował stosowanie w procesie nauczania:

- profilaktyki pedagogicznej (zapobieganie opóźnieniom),
- diagnozy pedagogicznej (wykrycie luk w wiadomościach),
- terapii pedagogicznej (likwidacji braków w wiadomościach).

Niezwykłe ważna jest zdolność indywidualnej diagnozy.

Większość podejmowanych działań ma na celu:

- wyjaśnianie dziecku i rodzicom, w jaki sposób przezwyciężyć trudności,
- stosowanie pomocy indywidualnej w nauce, najczęściej w postaci zajęć wyrównawczych,
- indywidualizowanie wymagań,
- rozkładanie materiału na części i tzw. ich zaliczanie,
- zapewnienie dziecku możliwości wyboru formy wypowiedzi,
- zwiększenie częstotliwości kontaktów z rodzicami,
- urozmaicenie zajęć dydaktycznych (wycieczki, koncerty, pomoce naukowe),
- zainteresowanie uczniów określonym i dziedzinami wiedzy,
- częsta kontrola zadawanych prac.

Czynności terapeutyczne to:

- częste odpytywanie uczniów,
- indywidualne ćwiczenia oraz prace domowe o tematyce związanej z treściami słabiej opanowanymi przez uczniów,
- zajęcia grupowe mające charakter pomocy koleżeńskiej.

PRZESTRZEGANIE OKREŚLONYCH ZASAD NAUCZANIA

ZASADA POGLĄDOWOŚCI NAUCZANIA

W pracy z uczniami słowo nie powinno zastępować rzeczywistości. Jeśli tylko możemy, powinniśmy wspomagać się konkretnymi przedmiotami ewentualnie ilustracjami, kartami tematycznymi.

ZASADA PRZYSTĘPNOŚCI W NAUCZANIU

Zasada ta zakłada uwzględnianie w procesie kształcenia właściwości rozwoju psychofizycznego uczniów. Istotną wskazówką jest stopniowanie trudności.

Zawsze zaczynamy od wprowadzania tematów bliskich dzieciom, takich które dotyczą ich samych, a następnie, na późniejszym etapie nauki, tematy poszerzamy, nadbudowujemy o treści o wyższym poziomie złożoności.

KREATYWNE ROZWIĄZYWANIE KONFLIKTOWYCH SYTUACJI

Uczeń SP podczas zajęć grupowych na prośbę wykonania zadania mówi *Nie chcę*

Co może zrobić nauczyciel?

Powiedzieć *W porządku...*

Krzyknąć *Masz to zrobić!*

Zapytać *Dlaczego nie chcesz tego zrobić?*

Zaproponować inną aktywność.

Powiedzieć *A co chcesz zrobić?*

Jeszcze raz wyjaśnić konieczność wykonania ćwiczenia i to, jak należy je wykonać.

Zakłócenia, które uniemożliwiają prowadzenie zajęć niosą negatywne następstwa zarówno dla nauczycieli, jak i dla uczniów, a należą do nich:

- Obciążenie emocjonalne nauczyciela
przemęczenie, zniechęcenie, wypalenie zawodowe
- Strata czasu przeznaczonego na nauczanie, nie realizowanie materiału
- Agresywne zachowania po stronie uczniów, ale także nauczycieli

Wyróżniamy cztery wymiary zachowań zapobiegawczych nauczyciela:

1. wszechobecność i nakładanie się zachowań,
2. płynność i sprawność,
3. utrzymanie koncentracji,
4. programowe unikanie przesytu.

10 przykazań dla nauczyciela animatora wg Edwarda Nęcki

1. Nie będziesz miał innych celów poza grupowymi
1. Nie będziesz grupy nadwierał nadaremno
2. Pamiętaj, abyś stosowania ćwiczeń fizycznych przestrzegał
3. Twórczo przestrzegaj reguł metody, którą się posługujesz
4. Nie zabijaj pomysłów
5. Nie będziesz miłował scenariusza zajęć ponad wszystko inne na świecie
6. Nie będziesz przywiązywał nadmiernej wagi do własnej roli
7. Bądź uczciwy wobec grupy!
8. Nie pożądam roli nauczyciela dyktatora
9. Ani żadnej rzeczy, która jego jest

Nazwa INDIAŃSKIE IMIĘ

Zaproś grupę do kręgu. Uczniowie przedstawiają się po kolei za pomocą gestów w „indiańskiej wersji” np. *Śpiący niedźwiedź*. Po każdej demonstracji grupa może zgadywać o jakie indiańskie imię chodzi.

Nazwa **CZTERY KĄTY**

W rogach sali połóż kartki z określonymi upodobaniami, a następnie poproś uczestników, aby zapoznali się z treścią kartek i stanęli przy tej, która jest im najbliższa. Powstałe w ten sposób grupki mogą się powitać w jakiś wybrany przez siebie sposób, a następnie rozmawiają chwilę o szczegółach swojego wyboru. Procedurę powtórz parokrotnie zmieniając za każdym razem zestaw kartek.

Nazwa **CO MOGŁABY MIEĆ W KIESZENI?**

Poproś ochotnika o wylosowanie lub wymyślenie postaci, o której będzie mówić (np. postać z bajki, postać historyczna, osoba publiczna).

Jej zadaniem jest wymienienie 5 rzeczy, które ta osoba mogłaby mieć w kieszeni. Zadaniem grupy jest próba odgadnięcia o kogo chodzi. Kieszon jest traktowana jako przestrzeń symboliczna tzn. może się w niej zmieścić samochód, szminka, piłka i wszystko inne.

Nazwa **ZAGADKI LOGICZNE**

Uczniowie starają się znaleźć rozwiązanie usłyszanej zagadki za pomocą pytań zadawanych prowadzącemu LUB wypowiedzianym pomysłem.

Przykład JOHN I MERY

W pustym mieszkaniu, w pokoju leżą na podłodze martwi John i Mery. Wokół nich jest pełno szkła i wody. W pokoju jest otwarte okno. Jaka była przyczyna ich śmierci?

Nazwa **CO MA PIERNIK DO WIATRAKA?**

Każda grupa losuje z przygotowanej puli (lub wypisuje) dwa przypadkowe rzeczowniki.

Zadanie polega na opracowaniu cech wspólnych dla otrzymanych przedmiotów.

Przykład: *Co mają ze sobą wspólnego*

- ołówek i garnek
- wrotki i fortepian
- butelka i maszyna do szycia

Hanna Hamer w „Kluczu do efektywności nauczania” podkreśla, że najistotniejszą umiejętnością tych kompetencji jest otwarta i przyjazna postawa wobec ucznia.

- 1 Stwórz luźną, nieformalną atmosferę podczas lekcji, demonstruj poczucie humoru, żartuj. Spraw, aby nauka w zabawie stała się przyjemnością
- 2 Szanuj odmienne zdanie uczniów i zachęcaj ich do samodzielnego, krytycznego, twórczego myślenia
- 3 Staraj się być lubianym nauczycielem
- 4 Reaguj na potrzeby uczniów, np. kiedy mówią Ci, że czegoś nie rozumieją lub gdy demonstrują objawy zmęczenia, zniechęcenia lub znudzenia
- 5 Stosuj pomoce audiowizualne
- 6 Dostosowuj metody nauczania do stylów uczenia się uczniów
- 7 Dbaj, aby poziom motywacji uczniów nie był zbyt niski (wtedy nic nie robią), ani za wysoki (wtedy dochodzi do dezorganizacji myślenia i działania, zwłaszcza w sytuacjach trudnych)

- 8 Obniżaj w grupie uczniów poziom napięcia i lęku im wyższy lęk, tym mniejsza sprawność intelektualna
- 9 Próbuj zaciekawiać uczniów i rozwijać ich zainteresowania motywami poznawczymi (pragnienie wiedzy i rozumienia) dają znacznie lepsze i trwalsze efekty niż czysto egocentryczne (pokazanie swojej wyższości) i zewnętrzne (nauka dla stopnia i sprawienia przyjemności innym osobom)
- 10 Oczekuj od uczniów tego, co w nich najlepsze i mów im o tym
- 11 Dostosuj wymagania do górnej granicy możliwości uczniów niech mają poczucie osiągalności celu, ale przy dużym wysiłku tylko wtedy bowiem nauka może być dla nich w pełni satysfakcjonującym wyzwaniem
- 12 Przypominaj uczniom, że niepowodzenia i błędy to normalny etap na drodze do doskonalenia się
- 13 Ucz wyciągania konstruktywnych wniosków z porażek
- 14 Zachęcaj do odnoszenia sukcesów

15 Omawiaj konkretne korzyści, jakie można odnieść z każdej lekcji

16 Chwal uczniów często także za najdrobniejsze osiągnięcia

17 Nagradzaj współpracę

18 Przyznawaj się do błędów, okazuj, że jesteś omylny, ponieważ to zwiększa sympatię uczniów do Ciebie i modeluje zachowanie uczniów (stanowi wzór do naśladowania)

19 Utrzymuj własną motywację do pracy na wysokim poziomie bądź entuzjastyczny

20 Kontroluj własny poziom stresu

ŻAŁOBA

Nauczyciel może:

- wydelegować przedstawicieli klasy lub pójść z całą klasą na pogrzeb
- na lekcji wychowawczej odwiedzić grobu na cmentarzu
- i ...

Bezpośrednio po śmierci bliskiego pojawia się:

* SZOK - Odczuwany jest przerażający ból, któremu towarzyszy silne przeżywanie emocji: płaczu, krzyku, agresji. Może również pojawić się reakcja przeciwna – odrętwienie, zablokowanie uczuć, obojętność. Mogą pojawić się problemy zdrowotne: płytki oddech, problemy żołądkowe.

* okres ZAPRZECZENIA I BUNTU - dziecko odczuwa złość wobec osoby zmarłej, czuje się porzucone, oszukane, również do innych osób oraz bolesne pretensje kieruje też do Boga. Może również pojawić się u niego poczucie winy.

* okres DEZORGANIZACJI - jest szczególnie bolesny, gdyż zazwyczaj ustaje pomoc ofiarowane osobie w żałobie. W tym okresie dominuje wciąż smutek, a wraz z nim lęk o przyszłość. Ciągłe się jeszcze dziecku może wydawać, że to co się stało to tylko zły sen, a zmarły stanie w drzwiach.

* okres REORGANIZACJI - to czas stopniowego powracania do normy. Nieobecność osoby zmarłej zaczyna być traktowana jako zdarzenie nieodwracalne. Następuje przystosowanie się do nowej sytuacji. Żal i smutek nie znika, ale stopniowo wraca zdolność odczuwania emocji pozytywnych.

Najtrudniejsze dla dziecka do przeżycia

„zespół pustego grobu”

(gdy bliscy giną w wypadkach, na kopalni
itp.)

Etapy żałoby mogą trwać krócej lub dłużej. Należy pamiętać, że nie powinno się przyspieszać procesu żałoby, należy pozwolić czasowi działać. Nie da się przeskoczyć żadnego etapu bez szkody dla organizmu.

Pięć etapów kształtowania dziecięcego pojmowania śmierci:

- (**około 2 roku życia**) – dziecko nie rozumie pojęcia śmierci i myli to zjawisko ze snem lub wyjazdem,
- (**około 4 roku życia**) – dziecko jest wyraźnie zainteresowane zjawiskiem śmierci, próbuje tworzyć reguły związane z nim, lecz są one często błędne (myśli że jak przekroi pomarańczę to ją zabije, jak zerwie kwiatek, to on umrze)

- **(około 6 roku życia)** – uwaga dziecka koncentruje się na bezpośrednio dostrzegalnych wydarzeniach: pogrzeb, śmierć zwierzęcia. Na tym etapie powstaje idea rytuału, dzieci urządzają pogrzeby ceremonialne pochówki nawet podczas zabaw,
- **(około 9-10 lat)** – to formowanie się u dziecka poprawnych definicji, opartych jednak na ogólnej wiedzy o zjawisku śmierci,
- **(około 11 roku życia)** – u dzieci dochodzi do intelektualnego odkrycia praw przyrody i przyczynowości, istotę życia wiążą z istotą śmierci i dlatego potrafią podać najistotniejsze jej cechy, np. brak pulsu, oddechu

Rozmowa z dziećmi o śmierci:

- ☐ Należy poinformować dziecko tak szybko jak to możliwe – informacja od osoby bliskiej, nie postronnej,
- ☐ Wyjaśnić w sposób jasny, prosty i uczciwy co było przyczyną śmierci,
- ☐ Nie kłamać,
- ☐ Wyjaśnić, że w śmierci nie ma żadnej winy dziecka,
- ☐ Przygotować się do powtarzania w kółko tych samych informacji,
- ☐ Nie należy izolować dziecka w sytuacji rodziny – odsuwać go od przejawów żałoby w rodzinie czy udziału w pogrzebie,
- ☐ Zachęć do uczestniczenia choćby w części rytuałów, jednak pozwolić by dziecko samo zdecydowało,
- ☐ Unikać słów wartościujących żal dziecka, przykładowo: „Przestań płakać”, „Powinieneś płakać”,
- ☐ Słuchać uważnie i mówić o swoich uczuciach

„Prosimy o nie składanie kondolencji”

P. Aries – *zdziczenie śmierci*
(brak rytuałów, które ułatwiają przeżywanie śmierci)

Śmierć np. kanarka, kota

„jutro kupię Ci nowego”

Dystans do śmierci

ćwiczenie dramowe

Stopklatka

Zgrzyt opon, uderzenie,
cisza...śmiertelne potrącenie
przechodnia!

- Kim jesteś? Co robisz? Dlaczego i po
co? Skąd wiesz, że tak trzeba robić?
Jaką masz „filozofię życia”? (analiza
pięciu poziomów świadomości)

Emocje – ilustracje na tle muzyki

*(Marsz żałobny F. Chopin
Ważne są tylko te dni...
M. Grechuta)*

Przykład

„drzewo życia”

korzeń – życie i elementy

potrzebne do życia

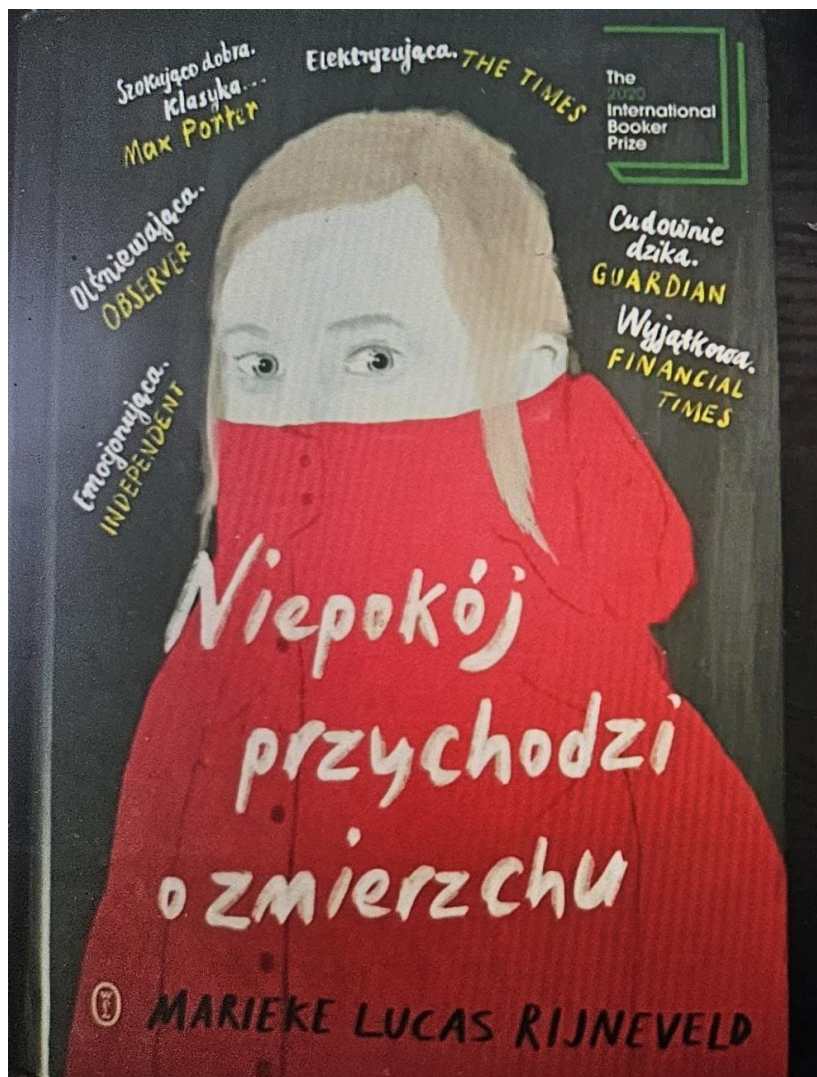
pień – warto żyć, bo...

korona drzewa – myślę, planuję,
wartości

- Taki korzeń nie utrzyma drzewa
- Nie ma liści to jest martwe
- Przesłodzone czyli nieprawdziwe
- Ptaki siedzą na gałęziach, czyli
mu ciężko
- dużo chmur...

REAKCJE MAJĄCE WPŁYW NA PRZEŻYWANIE ŻAŁOBY

- SKUPIENIE SIĘ
- ZAMYŚLANIE
- ZAPOMINANIE O OBOWIĄZKACH
- TRUDNOŚCI W WYSŁAWIANIU
- WYBUCHY ZŁOŚCI
- PODEJMOWANIE ZACHOWAŃ NIEBEZPIECZNYCH
- REZYGNACJA Z DOTYCHCZASOWEGO HOBBY

LĘK O NAJBLIŻSZYCH

NIE GASI LAMPKI PÓKI RODZICE NIE
CHRAPIĄ

Dziecko i nastolatek w żałobie

Rola nauczycieli i pedagogów

Agnieszka Paczkowska

Biblioteka
TUMBO pomaga

Małgorzata Fopka-Kowalczyk

Jak rozmawiać z dziećmi o chorobie cierpieniu i śmierci Opowiadania i bajki

engram

Difin

JAK POMÓC?

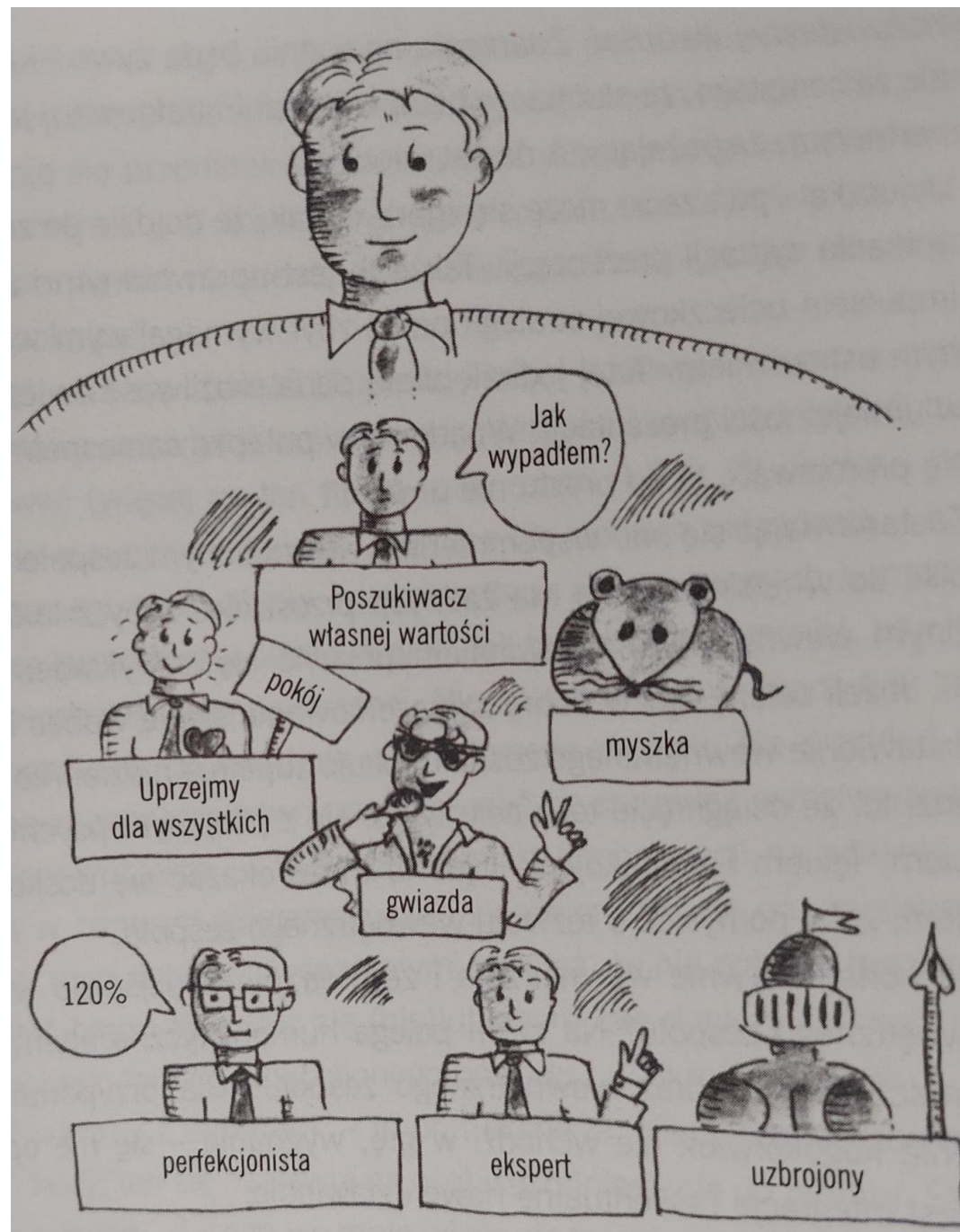
- ZAANGAŻOWAĆ W DZIAŁANIA ARTYSTYCZNE
- ZACHĘCAJ DO ROBIENIA PRZERW
- DAJ UCZNIOWI WYBÓR
- TOWARZYSZ, WSPIERAJ
- POZWÓL POBYĆ MU W SAMOTNOŚCI

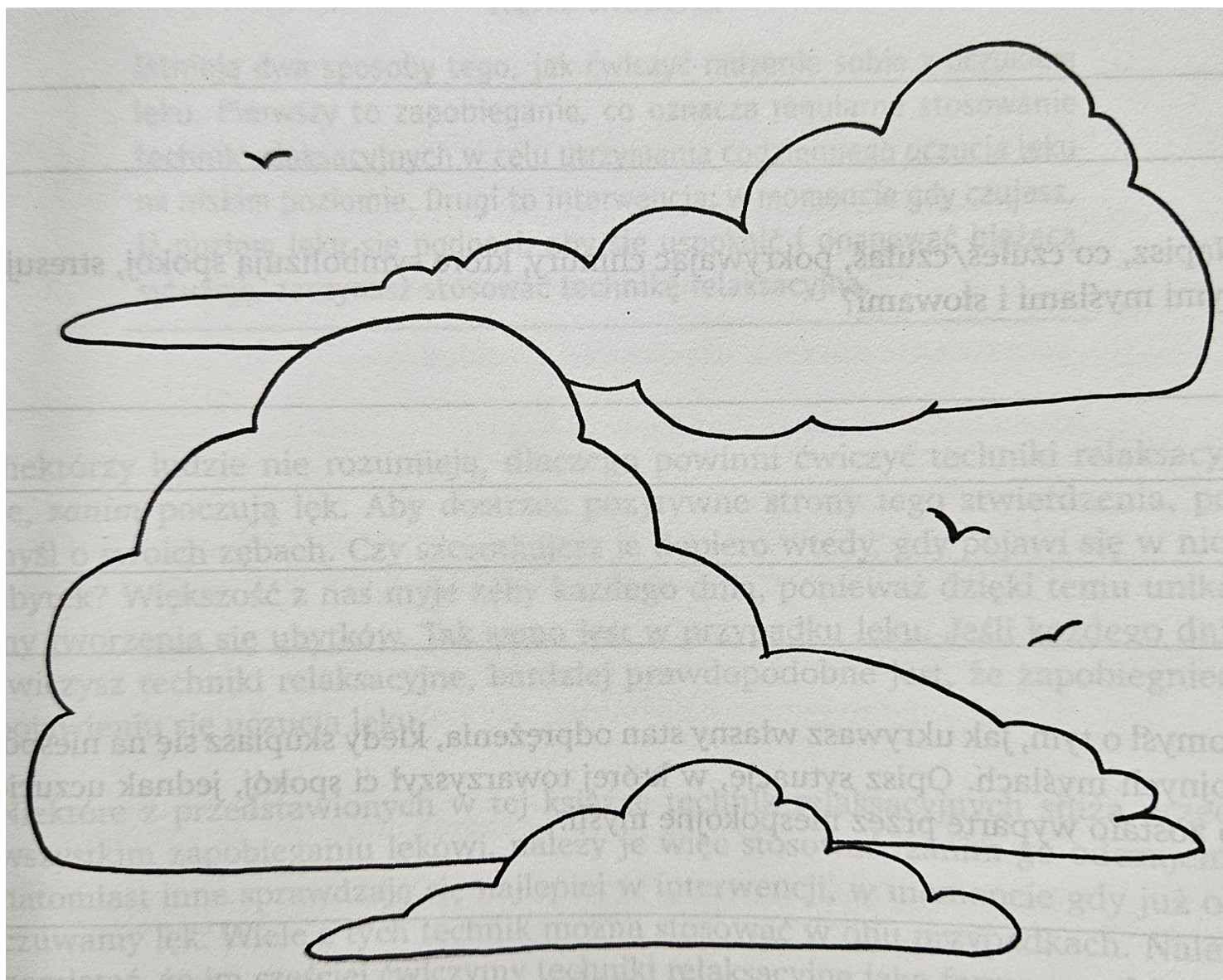
TUMBOpomaga

BAJKA TERAPEUTYCZNA

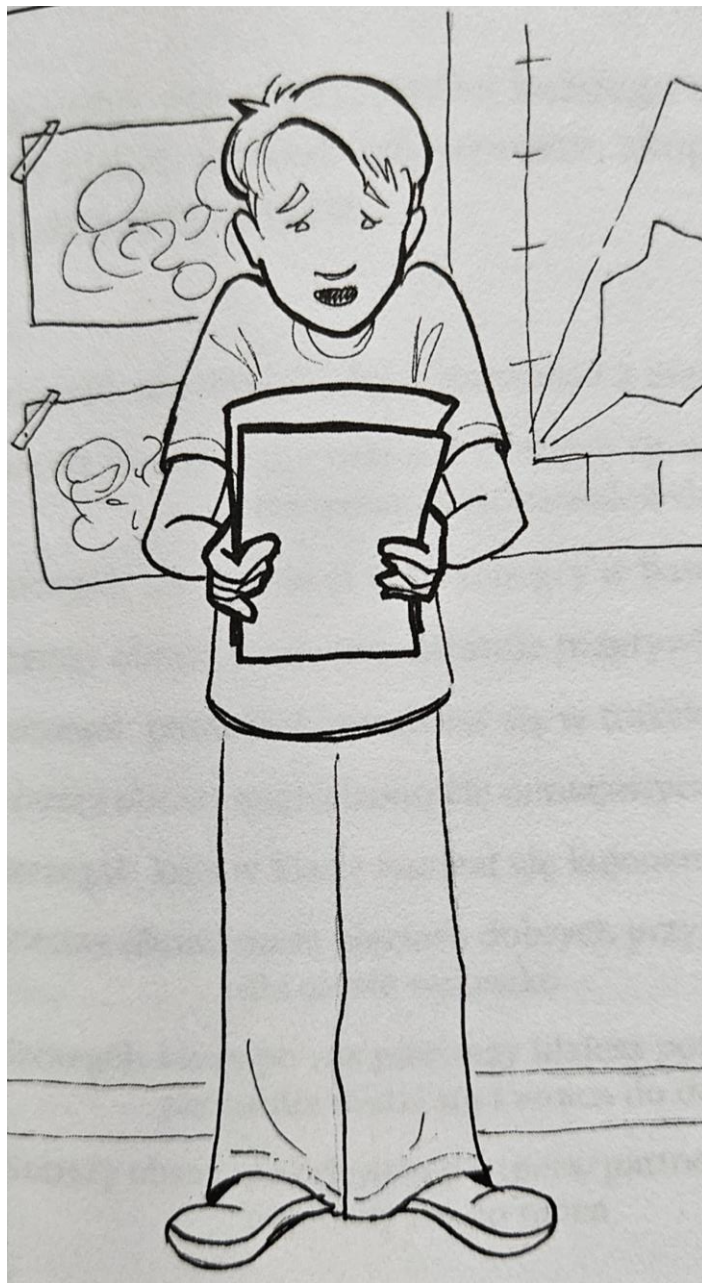
Jesień liścia Jasia

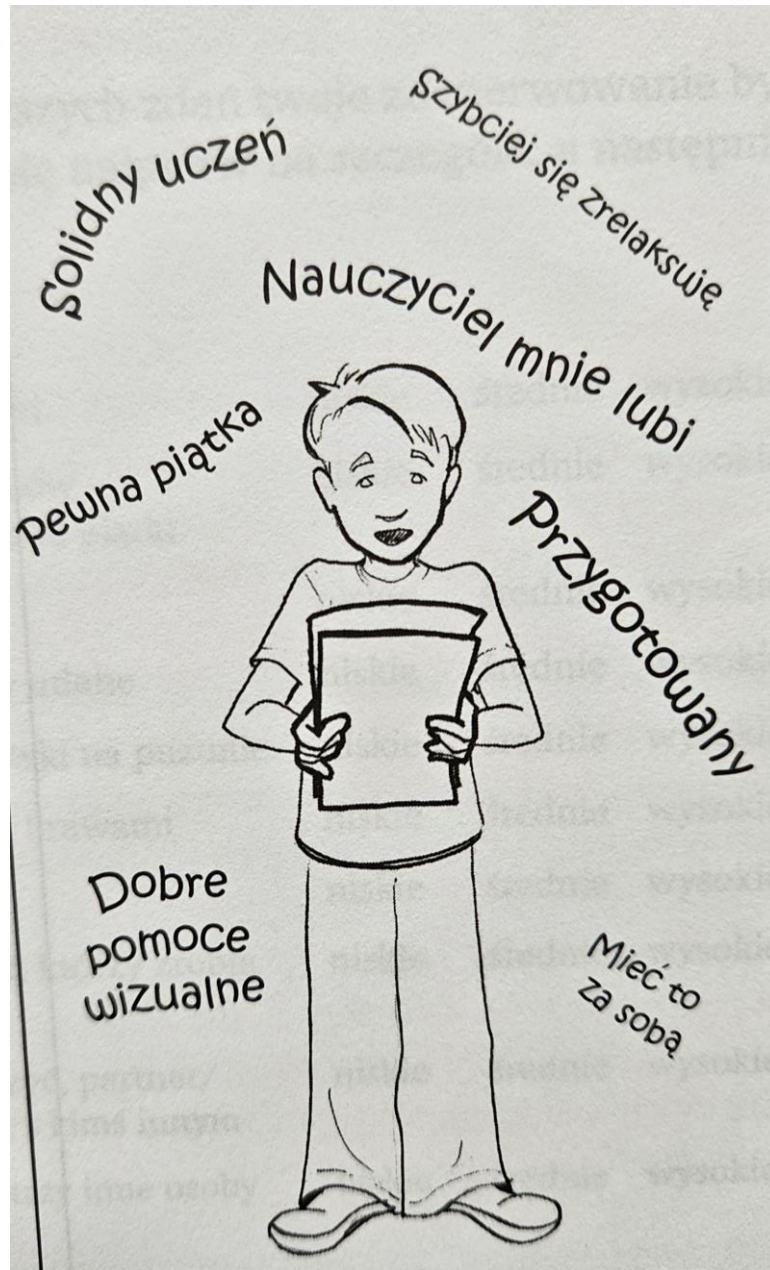
EMOCJE

WSZYSTKO ALBO NIC

PAJĄK PEŁZA NA ZEWNĄTRZ MOJEGO
NAMIOTU

PAJĄK PEŁZA PO MOJEJ TWARZY

NIE REAGUJ OD RAZU

NAZWIJ EMOCJE Z UCZNIEM (NIE PRÓBUJ
UCISZAĆ)

Tłumione emocje wracają ze zdwojoną siłą

BĄDŹ MEDIATOREM

„Na jedną stronę mojego tekstu przypada 100
stron przeczytanej lektury”

R. Kapuściński

Dziękuję za uwagę